

Förord

I betongförorten Holma i Malmö drivs ett framgångsrikt projekt där hyresgästerna genom självförvaltning sköter grannskapet och därigenom skapar ökad gemenskap och trivsel i området. Projektet kommer att läggas ned vid årsskiftet eftersom verksamheten har blivit skönstaxerad av skattemyndigheterna.

Trots påstötningar har regeringen inte föreslagit några förändringar i skattereglerna som undantar detta egenarbete från beskattning.

I denna essä utvecklar krönikören Carin Stenström i Bråborg hur nuvarande skattesystem står i strid med mänsklig värdighet, kreativitet och gemenskap. I stället för att uppmuntra mänskligt skapande bestraffas dessa värden. Det som är en väg ut ur bidragsberoende och isolering blockeras effektivt av ett skattesystem som likställer resultatet av egenarbete med arbete utfört för pengar.

När ska det politiska systemet värdesätta annat än det som kan styras från riksdagen?

Stockholm i december 1996

Dick Erixon

Redaktör för rapportserien

Innehåll

VAD HAR STATEN MED MINA ÄPPLÉN ATT GÖRA?	3
<i>Egenarbetets betydelse kommer att öka</i>	4
<i>Men hur ska det värderas?</i>	4
<i>Egenarbete bestraffas</i>	5
SJÄLVFÖRVALTNINGENS STORA VINSTER.....	5
<i>Mänskliga värden räknas inte</i>	6
<i>Avtalen är uppsagda, projektet läggs ner</i>	7
BYGGER PÅ KREATIVT SKAPANDE, INTE KAPITAL.....	7
MÄNSKLIG VÄRDIGHET	7

Vad har staten med mina äpplen att göra?

I mitt morföräldrahem utbröt varje år i deklarationstider ett häftigt gräl mellan föräldrarna. Grälet gällde vilket värde trädgårdens frukter skulle tas upp till i deklarationen. Morfar var professor i juridik och nog med att uppträda juridiskt oantastligt. Mormor var köpmansdotter och lika bestämd i sin uppfattning att staten inte hade med hennes äpplen och päron att göra.

Hur egenarbetet ska värderas, ur den enskildes och samhällets perspektiv, är således inget nytt. Men det har i ett renodlat penningssystem blivit alltmer problematiskt. Historiskt sett har det varit mer naturligt att bidra till samhället in natura än med pengamedel, både till stat, kyrka och lokala ändamål.

Bönderna var tvungna att lämna mat och andra förnödenheter till kungar och fogdar. Rotar och socknar skulle utrusta och hålla soldater. Präst och myndighetspersoner skulle förses med bostad och uppehälle. Också mellanmänskligt utbyte reglerades in natura. Torparen betalade sitt arrende med dagsverken, stataren fick en stor del av sin lön "på stat", det vill säga i form av bostad, ved och livsmedel.

Systemet var självklart i ett samhälle där pengar spelade en underordnad roll. Det var också kreativt och effektivt; det gällde att på bästa och enklaste sätt uppfylla sina förpliktelser. Nackdelen var att människor kunde fara illa, utnyttjas eller hållas fast i ett beroende.

Med en industrialiserad varuproduktion tog penningssystemet överhand. All värdering kom nu att ske i pengar. Lönen betalades ut i pengar, varor och tjänster köptes för pengar, den enskildes bidrag till samhället – staten – togs ut i pengar.

Det var ett effektivt och lätthanterligt system, som gav den enskilde ökad rörelsefrihet, men också staten ökad makt, starkare styrmedel och effektivare kontroll över medborgarna. Det födde en strävan efter att renodla och utveckla penningssystemet. Allt mer av det arbete som tidigare varit egenarbete, och bidragit till försörjning och välbefinnande i det egna hushållet, lades med olika styrmedel in

under det beskattade lönearbetet. Den offentliga sektorns expansion är i stor utsträckning effekten av en sådan målsättning.

Egenarbetets betydelse kommer att öka

Det renodlade penningssystemet har i Sverige haft en sällsynt stark ställning. Vi har, tack vare en inkomstbringande exportindustri, kunnat hålla ett högt löneläge. Vi har genom bostads- och omsorgssubventioner i kombination med en målmedveten lågprisimport, kunnat hålla nere kostnaderna och därmed kraftigt ökat hushållens köpkraft och materiella standard. För hushållen, liksom för samhället, har egenproduktion och egenarbete därmed förlorat i värde.

Men mycket talar för att detta var en tillfällig, konstruerad ekonomisk situation, som i längden inte går att upprätthålla. Att överföra alltmer av egenarbete till offentligt lönearbete blir i längden alltför kostbart. Att permanent dra nytta av låga löner i andra länder låter sig i längden inte göras.

I ett sådant läge, där hushållens konsumtionsutrymme av olika anledningar minskar, ökar värdet av egenarbete. Om inkomsterna inte går att öka, medan hyror och varor stiger i pris, måste människor bygga sin ekonomi också på andra fundament. Att hålla nere kostnader blir en del av försörjningsstrategin. Från att ha betraktats som en hobbyverksamhet (till exempel trädgårdsarbete) eller som ett nödvändigt ont (matlagning, klädvård) blir egenarbetet åter en del av hushållens försörjning. Det får ett ekonomiskt värde. Men hur ska det värderas?

Men hur ska det värderas?

Den frågan har ställts på sin spets det senaste året. I olika sammanhang har människors egeninsats värderats och beskattats i pengar. Men de som gjort insatserna har inte haft de pengar som skattemyndigheterna kräver.

De nya fastighetstaxeringarna och skatten byggd på detta är ett exempel. Människor som med egen tid och eget arbete, men med små inkomster, förbättrat sin fastighet tvingas betala skatt för detta, trots att arbetet inte gett några inkomster. Att vårda sin egendom, och därmed bidra till att landets fastighetsbestånd är välskött, har blivit en förlustaffär.

Den renodlade penningvärderingen gör att många svenskar kommer i kläm. I stora grupper lever nämligen andra synsätt och levnadsmönster kvar. Att med eget arbete hålla nere kostnader och utveckla sina tillgångar är för dem inte bara en ekonomisk nödvändighet utan också ett utlopp för inneboende kreativitet och en källa till tillfredsställelse. Men om detta egenarbete ska beskattas i pengar förvandlas det till en ekonomisk belastning.

Egenarbete bestraffas

Några exempel: I Aftonbladet (96-09-11) berättas om pensionerade fiskaren Bo Baxander som svårt handikappad lever i sitt egenhändigt byggda, ganska enkla hus i Stockholms skärgård. Han riskerar att behöva lämna sitt hem sedan sjötomtsläget ökar fastighets- och förmögenhetsskatten till nästan 3 500 kronor i månaden.

I Dagens Nyheter (96-07-19) berättas om familjen von Bahr i Djursholm som 1980 köpte ett förfallet kråkslott på gränsen till rivningsmässigt. Under åren som gått har de lagt ner det mesta av sina besparingar, mycket tid och mycket eget arbete på att rusta upp sin stora villa. De har avstått semesterresor och nöjen för att kunna skapa sitt livsverk. Resultatet är en kraftig upptaxering. Med den nya fastighets- och förmögenhetsskatten kostar villan 16 000 kronor i månaden bara i skatt.

De har inte råd att bo kvar, men fruktar att det blir svårt att sälja en villa med så höga boendekostnader. Hade familjen lagt sin tid och inkomst på resor, spel och lotteri hade staten inte lagt sig i det. Men när de använder pengarna till något bestående ingriper staten med ekonomisk bestraffning.

Självförvaltningens stora vinster

I det nedslitna kommunala hyresområdet Holma i Malmö togs ett positivt initiativ som ledde till flera odiskutabla samhällsvinster. Bostäderna överfördes i självförvaltning. De boende som så önskade fick, mot en viss hyresrabatt, ta hand om trappstädning, sophantering, trädgårdsskötsel.

Resultaten av två år med denna verksamhet borde få myndigheterna att med förtur införa regelsystem som stimulerar till

efterföljd; det tidigare nedslitna och förslummade området blev en välskött och trivsamt boendemiljö.

Projektet sätter fingret på fundamentala mänskliga mekanismer och öppnar dörrarna till kraftiga sociala och ekonomiska förstärkningar av samhället. Själva idén kan tyckas enkel och självklar: det kommunala bostadsbolaget skrev ett avtal om hyresrabatt med de av hyresgästerna som ville delta i självförvaltarprojektet. Den sammanlagda hyressänkningen skulle bli 2,3 miljoner kronor per år, med motsvarande inkomstminskning för bostadsbolaget, men samtidigt också en kostnadsminskning för bostadsbolaget i form av mindre åtaganden och minskad skadegörelse.

Mänskliga värden räknas inte

Men myndigheterna resonerar inte i termer av mänsklig självklarhet; de klassar hyresgästerna som uppdragstagare som ska betala skatt för den betalning de får, det vill säga för hyresrabatten. Vidare ska bostadsbolaget betala arbetsgivaravgift och sociala avgifter för det arbete som utförs. För att uppnå en hyresrabatt till de boende på sammanlagt 2,3 miljoner kronor per år, måste bostadsbolaget ta på sig en kostnad på totalt 6 miljoner kronor. Förutom arbetsgivaravgifterna också straffavgifter, dröjesmålsränta och den ackumulerade skatt som påförts de boende, en utgift som bolaget tagit på sig att betala åt de boende.

I ett inslag i radioprogrammet Studio Ett (20/3 1996) ägnades Holmaprojektet en allsidig belysning. Hyresgästerna med olika bakgrund och ålder prisade den nya sociala gemenskapen och trivseln i området. Pensionärer berättade om hur arbetsuppgifterna berikar deras vardag, hjälper dem att få kontakt med grannar och hålla sig i form. En mamma var nöjd med att omsättningen på hyresgäster minskat kraftigt. Hon berättade också att det gemensamma arbetet ökar kontakten och förståelsen mellan svenskar och invandrare.

Och verkställande direktören för bostadsbolaget, Allan Karlsson, berättade om de vinster som företaget gjort. Tidigare var det svårt att försäkra området på grund av den stora skadegörelsen. Sedan självförvaltningen infördes 1994 har inte ett enda öre tagits ut från

försäkringen. Med självförvaltning har ansvaret ökat, liksom den sociala kontrollen.

Avtalen är uppsagda, projektet läggs ner

Men vid årsskiftet kommer, om inget händer, projektet att läggas ner. Avtalen är uppsagda, men Malmö Kommunala Bostadsaktiebolag kommer, enligt Allan Karlsson, att överklaga skattebeslutet i alla instanser. Det viktiga, säger han, är inte pengarna. Det viktiga är att samhället inte har råd att sabotera allt det goda som här uppnåtts.

Bygger på kreativt skapande, inte kapital

De här tre exemplen, från så olika miljöer, har en sak gemensam: de speglar människor som har skapat sociala och ekonomiska värden med andra resurser än kapital. Det är värden som de inte har kunnat åstadkomma på annat sätt. De har utnyttjat sin kreativitet och sitt kunnande till bestående förbättringar. De tillskapade värdena kommer inte bara dem själva och deras anhöriga tillgodo, det är värden som stärker och förbättrar också samhället, som i själva verket utgör det kitt som samhället är beroende av för sin överlevnad.

En basregel i den enkla skolmatematiken säger att problem och svar ska redovisas i samma sort. På samma sätt borde inkomst i pengar skattas i pengar. Den som bidragit till försörjningen in natura taxeras in natura. Om detta blir ohanterligt för samhället är det samhällets problem, inte den enskildes. Men taxerar man egenarbete i pengar blir resultatet antingen att samhällsnyttigt och viktigt arbete inte blir utfört, eller att det glider in i en svart sektor som succesivt växer.

Mänsklig värdighet

I ett läge där alltfler människor saknar stadigvarande inkomster och lever med snäva ekonomiska marginaler, är det viktigt för samhället att stimulera, inte motarbeta, människors egenarbete. När bidragssystemen håller på att brista och människor trillar genom skyddsnetet måste det politiska målet, ur ren samhällelig

självbevaringsdrift, vara att underlätta för medborgare att försörja sig själva. Tryter pengarna, måste det ske på annat sätt. Sätten är många, och människor har en ofantlig uppfinningsrikedom och kreativitet, när det gäller.

Men egenarbetets värde är inte enbart ekonomiskt, inte enbart materiellt. Det rymmer kvaliteter, som under lång tid varit försummade, och vilkas frånvaro lett till allvarliga brister och problem i samhället. Egenarbetet rymmer personlig frihet, personligt skapande, ansvar och initiativ. I egenarbetet ligger den mänskliga värdigheten, som måste återupprättas om samhället ska återfå sin livskraft.

Jag låter detta illustreras av en egen upplevelse: Min dotter som alltid varit en liten arbetsmyra, och eftersom hon vuxit upp på en gård alltid haft gott om uppgifter att arbeta med, kom en gång när hon var i tioårsåldern och frågade om hon fick följa med en kamrat till Gröna Lund. Jag var tveksam, tyckte det blev för dyrt. Hon sa: – Jag får väl jobba lite, så jag får ihop pengar. Så blev det tyst, och jag märkte att hon grubblade över något viktigt, så sa hon: – Fast i och för sig... Jag gillar inte att jobba för pengar!

Det hon funderade över var, om hon skulle devalvera arbetsglädjen genom att sälja den. Att inte arbeta för pengar, att arbeta för resultatet, för det gemensamma bästa, i familjen eller kvarteret, ger oersättlig näring åt det mänskliga livet. Att strypa den är att utarma och undergräva samhällets kraft och utveckling.

***